

הפרת חוק חופש המידע על ידי משרד הביטחון ומתאם פעולות הממשלה בשטחים

עמותת "ג'ישה - מרכז לשמירה על הזכות לנוע" - עמותה שמטרתה הגנה על זכויות אדם בישראל ובשטחים הנתונים לשליטתה, ובפרט הגנה על זכותם של תושבים פלסטינים לחופש תנועה. כעמותה שפעילותה כרוכה בשימוש רב במידע שמפורסם (או שאמור להיות מפורסם) באופן יזום על ידי הרשויות בכלל, ומשרד הביטחון ומתאם פעולות הממשלה בשטחים (מתפ"ש) בפרט, חשוב לנו להצביע על האתגרים שאנו נתקלים בהם בתחום השקיפות וחופש המידע, ולשתף בניסיון שנצבר בעבודה שלנו מול גורמים אלה.

אין צורך להכביר במילים בדבר חשיבות יישום חוק חופש המידע על ידי משרד הביטחון ומתפ"ש, במיוחד כאשר מדובר במידע אשר משפיע באופן ישיר על חיי היומיום ויכולת קבלת ההחלטות של מיליוני אנשים, בגדה המערבית וברצועת עזה, הנמצאים תחת שליטתה של מדינת ישראל ותלויים בנהלים שנקבעים על ידה.

האחריות להבטחת מענה תקין לבקשות חופש המידע מונחת גם בפתחה של הוועדה ליישום הנגשת המידע הממשלתי ועקרונות שקיפותו לציבור. לאור זאת, נבקשכם לבחון ולהדריך את הממונים על יישום חוק חופש המידע במשרד הביטחון ובמיוחד במתפ"ש בכל הנוגע להקפדה על מועדים למענה ולמשלוח הודעה בדבר הארכות ומתן מענה מלא ומנומק, בהתאם להוראות החוק ונהליו.

לפי דברי ההסבר להצעת חוק חופש המידע, התשנ"ז-1997, "הזכות לקבל מידע מרשויות ציבוריות היא אחת מזכויות היסוד במשטר דמוקרטי. היא תנאי בסיסי להגשמתו של חופש הביטוי ולמימוש זכויותיו הפוליטיות והאחרות של אדם בכל תחומי החיים. נגישות רבה יותר למידע תסייע לקידום של ערכים חברתיים ובהם שוויון, שלטון החוק וכיבוד זכויות האדם, ותאפשר גם בקרה טובה יותר של הציבור על מעשי השלטון".

אנו מזהים באחרונה מגמה של **אי מתן מענה, אי מתן מענה במועד ואי שליחת הודעות ארכה**. גם כאשר מתקבל מענה, לעיתים לאחר מיצוי 120 הימים הקבועים בחוק, המידע שנמסר הוא חלקי ביותר ולעיתים לא ברור, כולל סתירות פנימיות ודרוש בהבהרות והסברים על מנת שנוכל לעשות בו שימוש. כמו כן, בקשות הבהרה והשלמה שאנו שולחים נענות אחרי זמן רב או לא נענות כלל. הטיפול בבקשות חופש מידע חורג באופן קבוע מהאמור בהוראות החוק, חרף פניות חוזרות ונשנות מטעמנו בעניין. להלן ריכוז של חלק מהמקרים האמורים:

1. בקשות חופש מידע רבות נענות לאחר זמן רב, לעיתים רבות בתום תקופת ה-120 ימים המקסימאליים שהקצה החוק.

- לדוגמה: בקשה למתפ"ש בנושא הזנתן של מניעות אג"ם על תושבי רצועת עזה נשלחה ביום 16.3.2017 ונענתה רק ביום 2.7.2017.

2. עבור חלק מהבקשות המתפ"ש אף לא שולח הודעות הארכה כנדרש בחוק.
- לדוגמה: בקשה למתפ"ש בנושא שיווק סחורה חקלאית מרצועת עזה לגדה המערבית נשלחה ביום 4.4.2017 ונענתה רק ביום 2.8.2017, מבלי שנמסרה ולו הודעת ארכה אחת.
3. חלק מהבקשות לא נענו אף לאחר שליחת הודעת ארכה.
- לדוגמה: בקשה למשרד הביטחון בנושא צמצום אספקת החשמל לעזה לא נענתה עד עתה למרות שהמשרד שלח הודעת ארכה ב-23.7.2017.
4. בחלק מהמקרים התשובות שמתקבלות מנוגדות לחוק או מנוסחות בניגוד לנהלי היחידה לחופש המידע – הפנייה לרשות אחרת למרות שהמידע מצוי אצל הרשות; דחיית בקשה עקב הצורך בהקצאת משאבים רבים ללא פירוט או הנמקה.
- לדוגמה: בקשה למתפ"ש בנושא צמצום אספקת החשמל לעזה נענתה על דרך של הפניית "גִּישָׁה" למשרד הביטחון, למרות שהמידע שנתבקש נוצר ומצוי אצל המתפ"ש ולמרות שמדובר בגופים הפועלים זה תחת זה. בקשה דומה שנשלחה למשרד הביטחון נענתה גם היא על דרך של הפניית "גִּישָׁה" למתפ"ש, למרות שהמידע שהתבקש נוצר ומצוי אצל משרד הביטחון. זאת, בניגוד לסעיף 2 לחוק ותוך עיוות של סעיף 5(8) לחוק (על כך מתנהלת כעת עתירה מינהלית עת"מ-32307-09-17 גִּישָׁה נ' משרד הביטחון).
  - לדוגמה: בקשה למתפ"ש לקבלת נתונים על החתמת תושבי עזה היוצאים לחו"ל על התחייבות שלא ישובו במשך שנה, נדחתה ברובה בטענה שהוצאת המידע תצריך הקצאת משאבים. זאת, מבלי לפרט בהתאם לנוהל היחידה מס' 3.1 ונוהל מס' 8 מהו טיב המשאבים הדרושים ומהי כמות המשאבים המשוערת לטיפול בבקשה.
5. כמעט כל התשובות שכן מתקבלות אינן משיבות במלואן על המידע שנתבקש ופעמים רבות חסרות בהן תשובות לשאלות שלמות, או שהן כוללות סימנים ומספרים שאינם ברורים או שסותרים זה את זה. לכן באופן קבוע נדרשים אנו להוציא בקשות הבהרה לגבי המידע שנמסר ובקשות השלמה.
- לדוגמה: בקשה למתפ"ש בנושא אופן פעילותו של מת"ק עזה וטיפול בבקשות להיתרים, שנשלחה ביום 28.5.2017, נענתה באופן חלקי ולא ברור ביום 7.9.2017, לאחר כמעט 120 ימים. ביום 2.10.2017 נשלחה בקשת הבהרה ורק ביום 2.11.2017 התקבל מענה משלים.
  - לדוגמה: בקשה למתפ"ש (עם התנועה לחופש המידע) בנושא נתונים על הגשת בקשות להיתרי תנועה מסוגים שונים נענתה באופן חלקי ביותר ביום 3.7.2017.

- לאחר שנשלחה בקשת הבהרה והשלמה ב-9.7.2017, התקבל מידע נוסף ב-31.8.2017. גם מידע זה היה חסר ולא ברור, ולכן נשלחה בקשה חוזרת ב-13.9.2017. ביום 9.11.2017 התקבל מענה נוסף של מתפ"ש בו הודה הממונה עי הנתונים בשני המענים הקודמים לא היה מדויק.
6. בקשות ההבהרה וההשלמה נענות בחלוף זמן רב, שכן המתפ"ש מתייחס אליהן כאילו מדובר בבקשות חדשות מבחינת לוחות הזמנים לטיפול (הקבועים בחוק). ואולם, מדובר במידע שצריך היה להימסר מלכתחילה, ואם היה נמסר בצורה ברורה ומלאה לא היה צורך בבקשת הבהרה.
- לדוגמה: ביום 16.10.2017 שלח המתפ"ש הודעת ארכה למתן מענה לבקשת הבהרה שנשלחה לו ביום 13.9.2017 (בעניין הבקשה דלעיל בנושא נתונים על הגשת בקשות להיתרי תנועה מסוגים שונים). המענה נמסר כאמור רק ב-9.11.2017.
7. מרבית התשובות מתקבלות רק בפורמט PDF ולא בפורמט פתוח לעיבוד ממוחשב כמו WORD או EXCEL. דבר זה מקשה מאוד על היכולות לעשות שימוש בנתונים בצורה יעילה. על פי נוהל מס' 7 של היחידה לחופש המידע, ככל שהמידע מצוי בידי הרשות בפורמט פתוח לעיבוד, על הרשות למסור את המידע בצורה זו.
8. המתפ"ש אינו מקפיד על וידוא קבלה של התשובות שהוא שולח וכך בחלק מהמקרים התשובות כלל לא מגיעות לידי "ג'ישה".
- לדוגמה: בקשה למתפ"ש בנושא הכנסת גנרטורים לעזה נשלחה ביום 9.7.2017 ונענתה רק לאחר שנשלחה תלונה על העדר מענה ליחידה לחופש המידע. התשובה נמסרה ל"ג'ישה" ב-26.10.2017 למרות שהמתפ"ש טוען ששלח אותה ביום 11.9.2017.
9. המתפ"ש לא פעל לפרסם את כל הנהלים וההנחיות המנהליות לפיהם הוא פועל באתר מתפ"ש, בניגוד לסעיף 6 לחוק חופש המידע וסעיף 3 לתקנות חופש המידע 1999. גם הנהלים המפורסמים בחלקם לא מפורסמים בערבית, מטעים בכותרותיהם או אינם מעודכנים.
- לדוגמה: ביום 13.9.2017 נשלח למתפ"ש מכתב בנושא בו הוצגו לפחות עשרה נהלים וטפסים שדבר קיומם ידוע ל"ג'ישה" אך הם אינם מפורסמים באתר.
10. המתפ"ש לא פעל לפרסם את הדו"ח השנתי שלו לשנת 2016 במועד. באיחור של קרוב לשלושה שבועות התפרסם הדו"ח עם שגיאות והשמטות. זאת, בניגוד לסעיף 5(א) לחוק

וסעיף 5 לתקנות חופש המידע, 1999. בספטמבר 2017, בעקבות תלונה של "גישה" ליחידה לחופש המידע, פורסם הדו"ח המתוקן.

11. המתפ"ש לא פעל לפרסם את דו"ח ההתקשרויות לרבעון הראשון של שנת 2017 במועד ובמקום ב-15.5.2017 פרסמו ב-2.11.2017. זאת, בניגוד לנוהל מס' 10 של היחידה לחופש המידע.

12. המתפ"ש אינו עומד בהוראות היחידה לחופש המידע בנוגע לדף חופש המידע שאמור להימצא באתר האינטרנט שלו (נוהל מס' 4.1 של היחידה).

בנוסף לאמור, להלן שתי בקשות חופש מידע שהוגשו למשרד הביטחון ולמתפ"ש בחודשים האחרונים וטרם נענו, במלואן או כלל, וזאת למרות שחלף המועד למענה הקבוע בחוק:

1. בקשה למתפ"ש בנושא שיווק סחורה חקלאית בין רצועת עזה לישראל, לגדה ולחוף – הוגשה ב-4.4.2017. נענתה באופן חלקי בלבד, ולא ברור, ב-2.8.2017 ושוב ב-1.11.2017. נשלחה בקשת הבהרה ב-7.11.2017 שטרם נענתה.

2. בקשה למשרד הביטחון בנושא צמצום אספקת החשמל לעזה – הוגשה ב-21.6.2017. ב-23.7.2017 התקבלה הודעת הארכה ב-30 יום. מאז לא ניתנה שום החלטה ולא נמסר שום מידע (כנגד התנהלות זו, בין היתר, הוגשה עתירה לביהמ"ש (עת"מ 32307-09-17 **גישה נ' משרד הביטחון**), שהיא תלויה ועומדת).

ניסינו בעבודה מול משרד הביטחון ומתפ"ש ובהליכים מכוח חוק חופש המידע מצביע על דגשים נוספים, הבהרות ותוספות, שלטעמנו ראוי לתת עליהן את הדעת:

1. **עדכון בעתות חירום או בעת שינויים תכופים.** מן הראוי להדגיש את החשיבות המיוחדת שבפרסום עדכונים ושינויים כאשר הנחיות או קריטריונים מסוימים כפופים לשינויים חריגים וקצרי מועד, דוגמת אירועים ביטחוניים. במצבים אלו ישנן פעמים רבות חריגות מהנורמה (הגבלת פעילות מעברים, סוגי בקשות להיתרי כניסה ויציאה מעזה ועוד). לשינויים אלה משמעות רבה עבור האוכלוסייה המושפעת מהם. למרות זאת, במקרים רבים אין פרסום נגיש, עדכני ומדויק של השינויים, מה שיוצר פתח לשרירות, הודעות סותרות ואי ודאות. ברור שבמצבי חירום משרד הביטחון נדרש לטפל בעניינים דחופים שונים, אך דווקא בתקופות כאלו יש לצמצם אי ודאות ולספק לציבור מידע עדכני.

2. **בהירות ונגישות.** יש לציין במפורש כי כאשר קהל היעד אינו דובר עברית יש לפרסם מידע ונהלים בשפה הערבית (היכן שרלוונטי, ובפרט כאשר המידע נוגע לתושבי הגדה המערבית ורצועת עזה), האנגלית, או בשפות אחרות. כמו כן, יש להקפיד על עימוד, מספרי סעיפים וכדומה. יש לציין באופן ברור ובולט את מועד הפרסום או העדכון של המידע.

3. **פרסום הנחיות ותכניות פעולה כבר בשלבי גיבושן** – כולל פרסום של טיוטות. ככל שמשרד הביטחון פועל בפועל לפי הנחיה מסוימת (אף אם בנוהל בשלבי גיבוש וכד'), ראוי שמידע על אופן פעולה זה יהיה זמין לציבור המושפע מכך. יש לראות בפרסום מוקדם של טיוטות חלק הכרחי מגיבוש הנחיות ותכניות סופיות. פרסום מוקדם של הנחיה, או הצעת הנחיה, מאפשר לציבור להשפיע על תוכן ההנחיה או להתנגד לה. חובת הפרסום קשורה גם לרעיון יסוד שבבסיס הדמוקרטיה – לערב את הציבור בתהליך גיבוש ההחלטה ולאפשר לכלל הציבור, ובפרט מי שעלול להיפגע מההחלטה, להשפיע עליה.

לסיכום, אף כי בתחומים מסוימים ניכר בשנה החולפת שיפור בשקיפות ובנגישות למידע שבאחריות משרד הביטחון ומתפ"ש (שיפור הנובע, לפחות בחלקו, מפעילות עמותת "גִּישָׁה" וארגונים אחרים) – בעיקר בהיבט של פרסום נהלים – המתפ"ש ומשרד הביטחון עדיין פועלים בניגוד להוראות חוק חופש המידע בהיבטים רבים.